

at broytast í komandi öld er helst ívaleytt. Tað verður ofta fært fram, at serfrøðingar eru ógvuliga ósamdir um hetta, og at Vakstrarhúsávirkanin bert er ein óprógvað teori; men tað er undanfarsla. Tað finst næstan eingin serfrøðingur á hesum øki, sum ikki metir, at økta nøgðin av koltviltu fer at broyta veðurlagið (eg sigi "næstan", tí tvørball finnst millum øll sløg av fólki og ikki minst millum serfrøðingar).

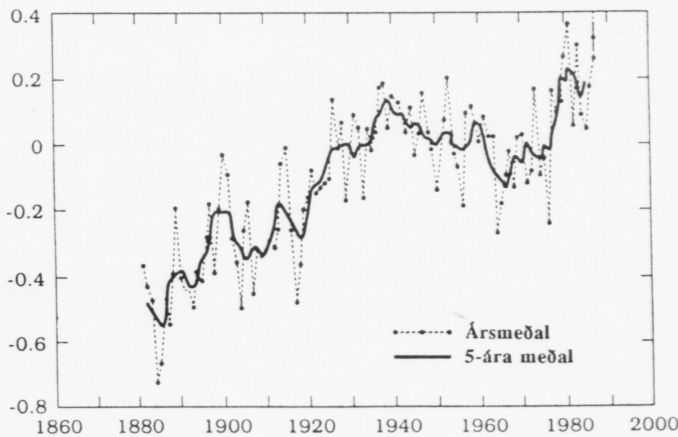
Tað, sum ósemja er um, er hvussu veðurlagið verður broytt og hvussu skjótt, tað fer at henda. At hesin spurningur er ógreiður, stavar frá tí, at so nógv ymisk fyrbrigdi virka inn á veðurlagið, og ein broyting í einum teirra kann fara til broytingar í øðrum. Hugsa vit okkum t.d., at økt nøgd av koltviltu í luftini fer luftina at hitna eina grad, so fer tað helst at fara víð sær, at nakað av ísi í Grønlandi, á Suðurljólinum og aðrastaðni fer at bráðna. Men isur kastar nógv meiri av sólarljósi aftur enn tað lendi, sum liggur bert, tað henni er bráðnaður. Jorðin sýgur tí meiri hita í seg, enn hon gjørdi frammanundan og hitnar tí uppafur meiri. Hetta fær kanska meiri í at bráðna, sum gevur meiri upphiting o.s.fr.. Eitt annað dømi er, at veðurlagsbroytingar kunnu virka inn á gróðurin og tí inn á, hvussu nógv koltviltu verður bundin í plantum heldur enn at vera í luftini.

Nógv tilík fyrbrigdi eru, sum gera metingarar tórfarar; men nógv orka er eisini seinastu tjúgu árin lögð í at kanna tei ivamál, sum eru, og flestu teirra, sum hava gjørt hesar kanningar, meta, at jorðin sum heild færa hitna millum 1 og 5 gradir um miðja komandi öld. Flestu eru sostatt samd um eina upphiting, og ósemjan um, hvussu stór upphitingin er, stavar serliga frá tveimum ivamálum.

Annað teirra er spurningurin um skýggini. Hvussu fer ein upphiting av luftini at virka inn á skýgerðina? Verða fleiri skýggj? Og hvørjar avleiðingar fær tað? Skýggj kasta eins og isur nógv av sólarljósinum aftur, og økt tal av skýggjum skuldi tí kolt um jorðina; men samstundis virka skýggini eins og koltviltan til at bjálva jorðina. Kaldastu vetrarnætturnar eru ofta tær við klárari luft. Tað er tí torført at gera upp, hvussu skýggini fara at ávirka veðurlagið.

Havið

Hitt stóra ivamálið er luturin hjá havinum. Nevnt var, at umleið helvtin av tí koltviltu, sum vit sleppa út í luftina, fer í havið sohvort, og ein spurningur er, hvussu verður við tí framvegis. Havið goymir umleið



200 ferðir so nógv koltviltu sum luftin; men ógreitt er, hvussu flutningurin av koltviltu millum luft og hav fer fram. Havið goymir eisini meginpartin av hitanum. Til at hita øll heimshøvini eina grad krevst 10000 ferðir so nógvur varmi sum til at hita alla luftina eina grad; men eisini flutningin av hita millum hav og luft vita vit ov lítið um.

Tann kunnleikin, sum serliga restar, er kunnleikin um djúphavið. Ovastu partarnir av havinum (ovastu 100 metrar umleið) verða støðugt blandaðir av vindi og aldum og sambandið millum teir og luftina er gott, so broytingar í luftini og broytingar í ovastu partum av havinum fylgjast; men djúphavið (sum goymir í næstan alla koltviltina og allan hitan) er at kalla læst av frá ovaru partinum, og sambandið við luftina hendir á nokrum heilt fáum stöðum, har sjógvur søkkur frá vatnskorpunum niður á stórt djúpi. Eitt tað týðningarmesta av hesum stöðum er økið norðan fyri ryggin millum Skotland og Grønland. Tí ryggi, vit liggja á. Norðan fyri ryggin søkkur sjógvur á ávisum stöðum frá vatnskorpunum og floymir síðan suður um ryggin. Hetta hendir millum Grønland og Ísland, yvir um ryggin millum Ísland og Føroyar, og kaldi botnsjógvurin fer eisini út gjøgnum rennuna millum Føroyar og Føroya Banka.

Hesin sjógvur søkkur og ferðast síðan í dýpinum vestureftir og suður gjøgnum Atlantshavið, rundan um Suðurljólin og norður í bæði Indiska Havið og Kyrra Havið. Henda ferð tekur nokur hundrað ár ella kanska túsund, og saman við nakað av sjógvi, sum søkkur við Suðurljólin er hetta einasta sambandið millum luftina og djúphavið. Føroyar liggja tí á einum av størstu radiatorkranunum í jarðarinnar hitaskipan; men vit vita í dag alt ov lítið um, hvussu kranin riggar. Fara veðurlagsbroytingararar at hava við sær, at gongdin í hovuðsstreyminum í hav-

inum broytist? Fer meiri av sjógvi at streyma fram við okkum ella minni? Stórar millumlanda kanningarætlanir eru í ferð við at verða settar í verk, sum skulu kortleggja rákið í heimshøvunum og serliga sambandið millum djúphavið og luftina.

Hvørjar verða avleiðingar?

Nevndu ivamál gera, at vit nógv ár enn mugu liva í óvissu. Alt bendir á, at koltviltan, vit spræna út í luftina, fer at broyta veðurlagið, og at jorðin sum heild fer at hitna; men nokur ár fara at ganga, áðrenn sigast kann við nakrari vissu, hvussu stórar broytingarar verða.

Nú eru helst fleiri, sum hugsa sum so, at ein upphiting als ikki hevdi verið so galin, og tað er eisini hugsandi, at so verður hjá okkum; men ein upphiting 1-5 gradir er meiri, enn hon ljóðar at vera. Stórar partar av seinastu ístið var tað ikki nógv meiri enn 5 gradir kaldari enn nú. Eisini verður upphitingin ójovn. Økini nær pólarar (og t.v.s. fyri part eisini vit) fara helst at hitna væl meiri enn nevndu 1-5 gradir.

Aðrar veðurlagsbroytingar fara tó møguliga at

Síðan endan av farnu öld er meðalhitin á jorðini vaksin umleið eina grad. (Tølini vísa avvíkið frá einum meðalhita). Tjækast verður um, hvørt hetta fyri part stavar frá vakstrarhúsávirkanini.

nógvar mátar verða til tað betra; men umframt óvissuna um, hvørjar broytingarar verða, má havast í huga, at broytingar í sjálvum sær kunnu vera vandamiklar. Hóast broyttar umstøður við tíðini kunnu skapa livilíkindi fyri nýggjum plantu- og djórslögum, so krevst tíð til, at tey byggjast upp á einum øki og gera eina nýggja stabiلا ökoskipan.

Tað sæst týðiliga av tí, sum sagt er, at nógvir óloystir spurningar eru, og hetta verður av mongum nýtt til at siga, at ikki er neyðugt at fara undir fyrirbyggjandi tiltøk enn; men í staðin eigur at vera farið undir meiri fullfíggaðar kanningar. Um hesar skuldu prógvað, at vandi varð á ferð, so kunnu tiltøk fremjast. Meg minnir hetta sjónarmið um eitt skip, sum fer at leka á veg inn av fiskileið, har skiparin heldur enn at fáa teir at pumpa setur seg at rokna út, um ikki skipið kanska lekur so lítið, at hann fær tað inn og upp á beding, áðrenn tað søkkur. Trupulleikin er, at áðrenn skiparin er liðugur at rokna kann skipið verða sokkið, og áðrenn útrokningarnar av veðurlagnum eru nóg neyvar til at prógva vandan uttan iva, kann broytingin vera komin so langt at ikki vendist við. Onkur hevur nevnt hetta mannaættarinnar størsta eksperiment.

Tiltøk

Men hví so ikki seta tiltøk í verk? Montrealavtalan visti, at tað ber til at fáa lond at semjast um eina millumtjóða avtalu at minka um dálking. Í tí førinum var

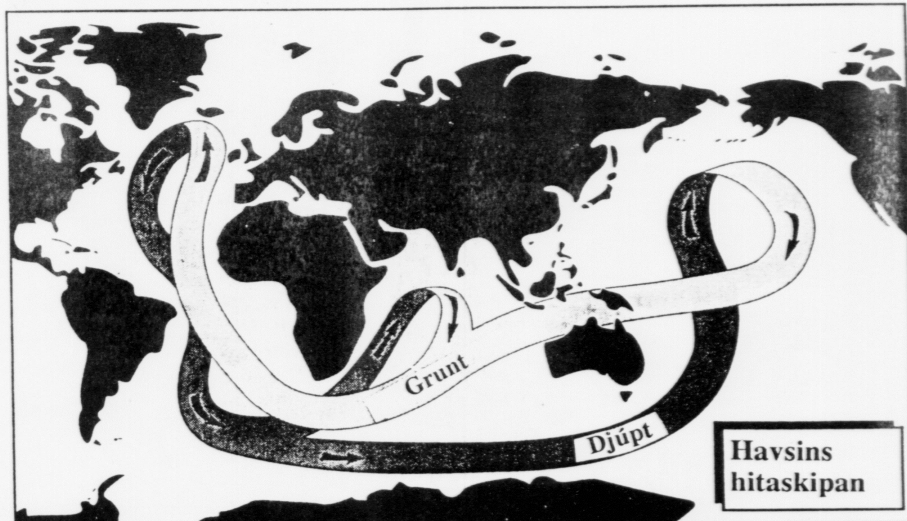
tað fyrri at verja ozon-lagið. Men til at minka um nýtsluna av koltviltu krevst nógv meiri enn tað krevst til at minka um nýtsluna av CFC-gassum, sum hótta ozon-lagið. Av samlaðu orkunýtsluni í heiminum koma næstan tey 90 %ini frá olju, kóli og gassi, og tá hesi evni verða brennd, kemur koltviltu frá teimum. Bert triggir hættri eru at minka um koltviltutframløislu. Vit kunnu nýta luftslaga meiri av øðrum orkukeldum, vit kunnu økja um effektivitetin, so at meiri orka færst fyri somu koltviltutframløislu, ella vit kunnu minka um alheimsorkunýtsluna.

Aðrar orkukeldur finnst; men allar hava tær eisini hvørt á sín hátt ávirkan á náttúruna. Okkum nýtir bert at hugsa um tjakið um vatnorku í Føroyum ella um kjarmorkuverk. Um vit skuldu komið til ta niðurstøðu, at teirra árin eru minni vandamikil enn vakstrarhúsávirkanin, so er aftrat hesum framvegis trupulleikin at broyta orkuskipanirnar. Tað fer at taka drúga tíð og kosta almikið.

Effektivisering er eisini gjørlig. Triðingur av oljunýtsluni fer til flutning av ymsum slag, og flutningstølini kunnu gerast meiri effektiv. Longu í dag finst teknologi, sum kundi fingið bilar at koyrt 3-4 ferðir longur upp á kilometurin, enn meðalbilarin ger í dag. Sama kann sigast um aðra orkunýtslu; men við tað er ikki vist, at teknologin verður nýtt, og stórus



Sambandið millum luftina og djúphavið og hitaflutningur teirra millum hendir við at sjógvur søkkur serliga um okkara leiðir og síðan í dýpinum rekur út í hini heimshøvini. Hetta «transportbandið» tekur nokur hundrað ár um at mala runt.



Havsins hitaskipan